

ANTE MARIĆ*

„Za dom spremni“ pred hrvatskim sudovima: Između zabrane i dopuštenja

„Ublažavajući zakon, on, dakle, ne slabi pravo, već pronalazi bolje pravo.“

Hans-Georg Gadamer

O spornom pozdravu „Za dom spremni“ domaća jurisprudencija nizom odluka zauzela je stav da je riječ o zabranjenom pozdravu koji podliježe sankcijama. Taj izraz, semantički neutralan, ne predstavlja inkriminaciju, ali je povijesno opterećen pa svoj krimen nalazi u povezanosti sa zbivanjima u nekom prošlom vremenu. Upravo zbog povijesne dimenzije pozdrav opstaje kao kažnjiv, a pravno kretanje sudskih odluka u vezi s njegovom upotrebom slijedi putanju nedopuštenosti. Takve odluke donosio je Ustavni sud, a slijedi ga Visoki prekršajni sud koji je u nekoliko svojih odluka, od kojih se neke ovdje iznose, izrazio stav o nedopuštenosti pozdrava „Za dom spremni“ u javnom prostoru.¹ No to nije apsolutno. Recentna sudska praksa pokazuje da postoje i iznimke, odnosno specifične situacije u kojima korištenje tog pozdrava nije kažnjivo. U njima Visoki prekršajni sud, zbog specifičnih okolnosti, naglašava potrebu za tolerantnijim pristupom pri odlučivanju o kažnjivosti upotrebe tog pozdrava u javnom prostoru, čime ublažava primjenu zakona. Dvije takve odluke autor prikazuje posljednje te ne smatra da je riječ o pravnoj diskrepanciji, nego o pravilnoj primjeni prava. Razlog tomu je uređeni svijet zakona koji je samo opći pa u nesavršenoj stvarnosti ponekad teško pronalazi jednostavnu primjenu.

* Ante Marić, Služba temeljne policije, Uprava za javni red i sigurnost, Ravnateljstvo policije, Zagreb, Republika Hrvatska.

¹ Visoki prekršajni sud je na sjednici svih sudaca, održanoj 3. lipnja 2020., većinom glasova odlučio da izvođenje pjesme „Bojna Čavoglave“ koja sadrži i poklič „Za dom spremni“, kada je u izvornom obliku izvodi autor te pjesme, nije prekršaj.

„Pozdrav u oblicima „za dom“ i „za dom spremni“, bez obzira na izvorno hrvatsko književno i poetsko značenje te kompleksnost i višeznačje korištenja tog izraza u različitim hrvatskim povijesnim vremenima, korišten je i kao službeni pozdrav ustaškog pokreta Nezavisne države Hrvatske koji je nastao od fašizma i koji je utemeljen na rasizmu i time simbolizira mržnju prema ljudima različite rase, vjerskog ili etničkog identiteta. (...) Opisano ponašanje svakako doprinosi stvaranju atmosfere u kojoj se utječe na javni red i mir na način da se ohrabruje druge na izražavanje mržnje i na nasilje, odnosno stvara latentna opasnost, nelagoda i uznemirenost kod osoba koje ne spadaju u većinsku etničku ili vjersku skupinu.“

(Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, broj: JŽ-3192/2016 od 13. lipnja 2019.)

„S obzirom da se radi o pokretu koji je iznikao iz fašizma, utemeljenog, između ostalog, i na rasizmu, isti simbolizira mržnju prema ljudima drugačije vjerske i etničke pripadnosti, manifestaciju rasističke ideologije, kao i podcjenjivanje žrtava zločina protiv čovječnosti. Upravo zbog navedenog, predmetnim uzvikom odnosno izrazom nedvojbeno se remeti javni red i mir.“

(Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, broj JŽ-1462/2017 od 17. listopada 2018.)

„Naime, prema stavu ovog suda, radi se o akronimu koji je u tolikoj mjeri podudaran sa zabranjenim fašističkim pozdravom „Za dom spremni“, da je u konkretnom slučaju okrivljenik trebao poduzeti sve moguće mjere kako se ta općepoznata skraćenica² ne bi mogla povezati s navedenim fašističkim pozdravom.“

(Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, broj JŽ-919/2019 od 5. svibnja 2022.)

„Naime, nesporna je činjenica da je kontroverzni izraz korišten kao službeni pozdrav, odnosno krilatica Ustaškog pokreta i totalitarnog režima NDH, bio u svom izvornom obliku „Za dom i poglavnika spremni“ ili u njegovim skraćenim oblicima „Za dom spremni“ ili „Za dom“, kojim su završavali dokumenti kojima se pripadnike nearijevskih naroda lišavalo građanskih prava, nalagalo premještanje u logore i oduzimala imovina i neodvojiv je od zločina počinjenih u Drugom svjetskom ratu, te kao takav predstavlja manifestaciju rasističke ideologije i u tom kontekstu potrebno je sagledati njegovo isticanje kao remećenje javnog reda i mira, a ne vezati ga uz obranu Republike Hrvatske u Domovinskom ratu, posebice kroz braniteljske udruge.“

(Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, broj JŽ-1525/2020 od 4. siječnja 2023.)

„I prema stavu ovog drugostupanjskog suda, postavljanjem navedenog transparenta na kojem su jasno istaknuta slova „ZDS“ koja predstavljaju općepoznatu skraćenicu pozdrava „Za dom spremni“ te grba Hrvatskih oružanih snaga (HOS) s pozdravom „ZA DOM SPREMNI“ na zastavi okr. (...) su na javnom mjestu – Mostu hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata u Rijeci time uznemirili javnost isticanjem simbola mržnje, prijetnje, straha i netrpeljivosti prema drugim narodima.“

(Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, broj Ppž-1387/2024 od 21. veljače 2024.)

Sljedeće dvije odluke čine iznimku u kontinuitetu sudskih odluka o nedopuštenosti pozdrava „Za dom spremni“. Kako kaže Gadamer: „Sudac se ne može vezati za ono što

² Riječ je o skraćenici Z.D.S.

mu, recimo, parlamentarni protokoli kažu o intencijama onih koji su izradili zakon. Štoviše, on mora da prizna nastalu promjenu okolnosti i stoga mora ponovo da odredi normativnu funkciju zakona.“³

„Međutim, imajući u vidu sve okolnosti konkretnog događaja, i to mjesto, vrijeme i način postupanja okrivljenika, odnosno da se izvikivanje navedenog pozdrava dogodilo ispred spomenika Žarka Manjkasa Crvenkape u Parku Žarka Manjkasa Crvenkape u Zagrebu, u povodu održavanja 30. obljetnice osnutka vojne postrojbe HOS-a, na čijoj oznaci stoji natpis ‘Za dom spremni’, koji su pripadnici te vojske koristili, a čiji pripadnik je nedvojbeno bio Žarko Manjkas Crvenkapa koji je poginuo 1991. g. boreći se za Hrvatsku tijekom Domovinskog rata, ovo sudsko vijeće smatra da se u konkretnom slučaju radi o određenom odavanju poštovanja branitelju koji je poginuo za Republiku Hrvatsku dok se borio pod znakovljem HOS-a, dakle i pod tim pozdravom. (...) Slijedom iznesenog je po stavu ovog sudskog vijeća isticanje pozdrava ‘Za dom spremni’ (odnosno pozivom ‘za dom’ i odgovora ‘spremni’) u konkretnom slučaju ispred biste poginulog branitelja HOS-a Žarka Manjkasa Crvenkape u zagrebačkom parku koji po njemu nosi naziv, u okviru obilježavanja 30. godina od osnivanja HOS-a, **izuzetak od ustaljene sudske prakse**⁴ o nedopustivosti navedenog pozdrava na javnom mjestu (...)“.

(Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, broj Ppž-1252/2022 od 23. svibnja 2025.)

„Naime, a kako se to ističe i u pobijanoj presudi, iz provedenih dokaza proizlazi kako se okrivljenik kao ratni zapovjednik IX. bojne HOS-a, zakonite i sastavne jedinice oružanih snaga Republike Hrvatske u Domovinskom ratu, a koji je bio odjeven u crne hlače i majicu s oznakama ratne postrojbe HOS-a, 5. kolovoza 2021. nalazio na proslavi Dana pobjede i domovinske zahvalnosti i Dana hrvatskih branitelja u gradu Kninu te je ispred Spomenika hrvatske pobjede ‘Oluja 95’, nakon održanog kratkog prigodnog govora kojim je odao počast svim poginulima u ratu, njihovim obiteljima te poginulim suborcima HOS-a, govor završio na način da je uzviknuo riječi ‘Bog i Hrvati’, potom tri puta riječi ‘Za dom’, na što su nazočni odgovorili riječima ‘spremni’. Na temelju navedenog, jasno proizlazi kako se takvo postupanje okrivljenika može svesti pod **iznimku o zabrani upotrebe pozdrava**⁵ ‘Za dom spremni’ određenu u dokumentu Temeljna polazišta i preporuke o posebnom normativnom uređenju simbola, znakovlja i drugih obilježja totalitarnih režima i pokreta.“

(Visoki prekršajni sud, broj: Ppž-1247/2025 od 12. ožujka 2025.)

Donesene presude ujedno su i signal ovlaštenom tužitelju, na kojem je teret procjene, da se u svakom konkretnom slučaju upotrebe spornog pozdrava u javnom prostoru, odnosno pravne ocjene takvog ponašanja kontekstualnim pristupom u obzir uzmu i specifične okolnosti.

Engl: „*For the Homeland - Ready*“ *Before Croatian Courts: Between Prohibition and Permission*

³ Gadamer, H. G. (1960) Istina i metoda: Osnove filozofske hermeneutike (Beograd, Fedon 2011).

⁴ Isticanje dodano.

⁵ Isticanje dodano.